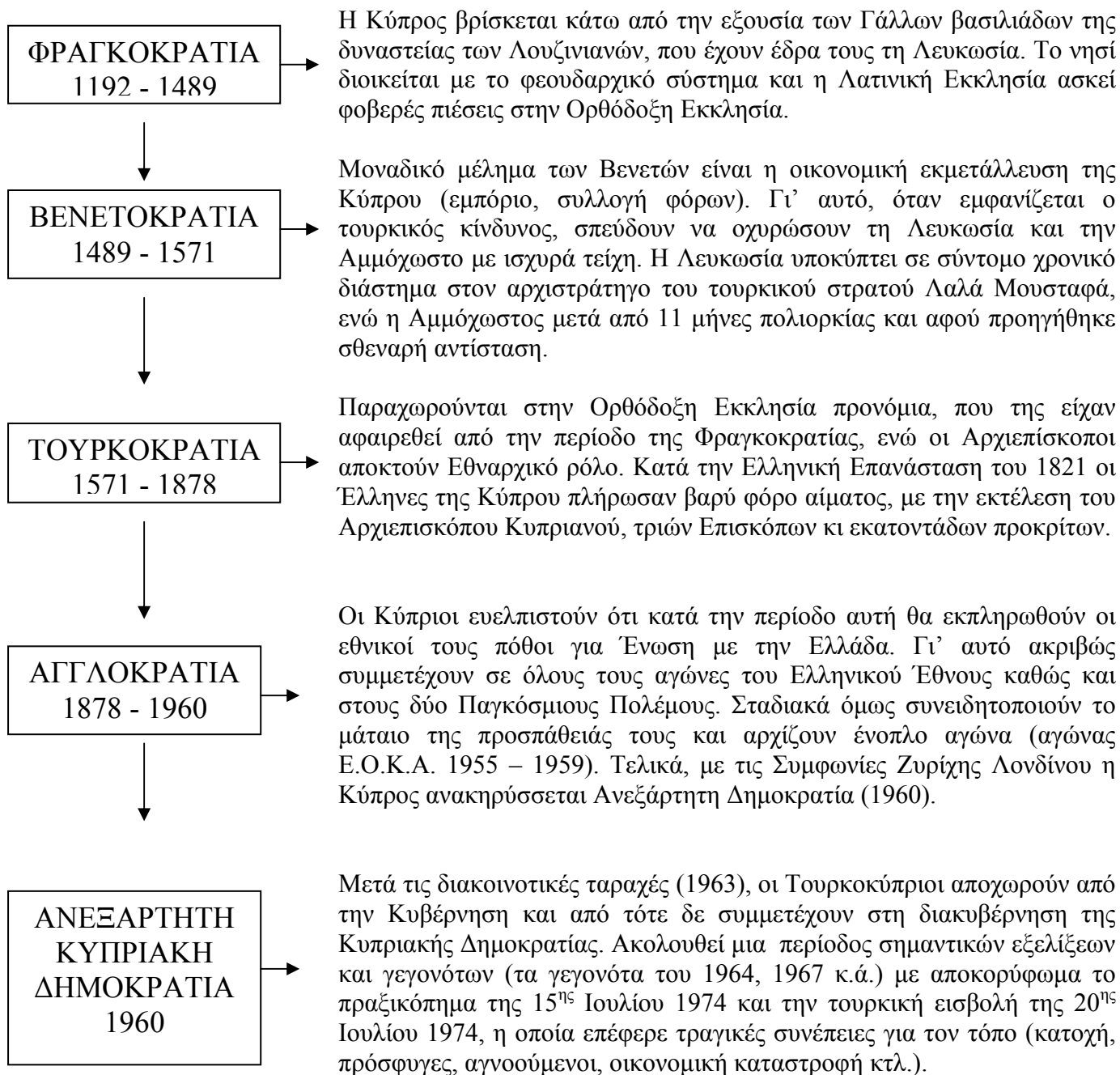

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ - ΝΕΟΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ
(Β΄ Λυκείου)

Συνοπτική παρουσίαση της Φραγκοκρατίας
(1192 – 1489)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑΣ (1192 – 1489)

Εισαγωγή

Η περίοδος της Φραγκοκρατίας ήταν μια περίοδος δυστυχίας, εκμετάλλευσης και καταπίεσης του κυπριακού λαού, ο οποίος διεξήγαγε έναν μακρύ αγώνα για φυσική, εθνική, θρησκευτική και πολιτιστική επιβίωση.

Ο πρώτος Λουζινιανός βασιλιάς της Κύπρου ήταν ο **Γκυ Ντε Λουζινιάν** (αγόρασε την Κύπρο, όταν ακυρώθηκε η πώληση του νησιού από το Ριχάρδο το Λεοντόκαρδο στους Ναΐτες).

Οι Λουζινιανοί:

- μετέφεραν στο νησί το **φεουδαρχικό σύστημα** που επικρατούσε εκείνη την εποχή στη Μεσαιωνική Ευρώπη.
- εγκαθίδρυσαν στην Κύπρο τη **Λατινική Εκκλησία**, ως επίσημο θεσμό, η οποία διώκει την Ορθόδοξη Εκκλησία.
- **παραχώρησαν** εμπορικά προνόμια σε ισχυρές εμπορικές πόλεις της Δύσης όπως η Βενετία, η Γένουα, η Πίζα κ.ά. Καταγράφονται δυσμενείς πολιτικές και οικονομικές επιπτώσεις για τους Κυπρίους.

Κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας καταγράφεται αξιόλογη πνευματική παραγωγή στο Νησί. Τα σημαντικότερα έργα της περιόδου είναι δύο χρονογραφίες των:

- **Λεόντιου Μαχαιρά**
- **Γεώργιου Βουστρώνιου**

Τελευταία βασίλισσα της περιόδου ήταν η **Αικατερίνη Κορνάρο**.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ

Ελένη Παλαιολογίνα

Κόρη του Δεσπότη του Μοριά Θεόδωρου (αδελφού του Κωνσταντίνου ΙΑ΄ του Παλαιολόγου) και σύζυγος του βασιλιά Ιωάννη Β΄. Δυναμική γυναίκα, που ασκούσε μεγάλη επιρροή στον άβουλο σύζυγό της. Ενίσχυσε την Ορθόδοξη Εκκλησία και σταμάτησε τις διώξεις που η Ορθόδοξη Εκκλησία είχε υποστεί από τη Λατινική. Έδωσε για πρώτη φορά κρατικά αξιώματα σε Έλληνες. Από τη στιγμή που ήρθε στην Κύπρο η ελληνική κυπριακή διάλεκτος θεωρήθηκε ως «η γλώσσα της Αυλής» και έγινε το επίσημο όργανο για τη σύναψη συνθηκών. Μετά την άλωση της Πόλης από τους Τούρκους (1453), εγκατέστησε στο μοναστήρι των Μαγγάνων πολλούς πρόσφυγες, και ιδιαίτερα μοναχούς. Ανακάλεσε τη «Βούλλα» του Πάπα (1260) και ενίσχυσε με κάθε τρόπο οποιαδήποτε εκκλησιαστική ή πνευματική δραστηριότητα.

Αικατερίνη Κορνάρο

Παντρεύτηκε τον Ιάκωβο Β΄, βασιλιά της Κύπρου. Η βενετική κυβέρνηση φρόντισε προτού παντρευτεί να την υιοθετήσει, αποκτώντας μ' αυτό τον τρόπο δικαιώματα πάνω στο βασίλειο της Κύπρου, σε περίπτωση που ο Ιάκωβος και η Αικατερίνη πέθαιναν χωρίς διαδόχους. Έναν περίπου χρόνο μετά τον ερχομό της Αικατερίνης στην Κύπρο, ο Ιάκωβος πέθανε (1473), ενώ η Αικατερίνη ήταν έγκυος. Ύστερα από ένα περίπου χρόνο πέθανε και ο νόμιμος διάδοχος ο Ιάκωβος Γ΄ σε βρεφική ηλικία. Έτσι οι Βενετοί, υπό το πρόσχημα της προστασίας της βασίλισσας, συγκέντρωσαν στα χέρια τους όλες τις εξουσίες. Ακολούθως, πειθανάγκασαν την Αικατερίνη να παραχωρήσει το βασίλειο της στη Βενετία (1489) με αντάλλαγμα να της παραχωρηθεί ισόβια σύνταξη και η περιοχή Άζολο της Βενετίας. Έτσι τελείωσε η Φραγκοκρατία για την Κύπρο και άρχισε η περίοδος της Βενετοκρατίας.

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Οι Λουζιτιανοί πίστευαν ότι με την επιβολή της Λατινικής Εκκλησίας, θα μπορούσαν να επιβάλουν τους θεσμούς και τη γλώσσα τους στο νησί. Αντιμετώπισαν, όμως, δυσκολίες γιατί:

- Η πλειοψηφία των κατοίκων ήταν Έλληνες Ορθόδοξοι
- Δεν ήθελαν να καταπιέσουν υπερβολικά τους Ελληνοκύπριους, γιατί σ' αυτούς στηρίζονταν οικονομικά (φόροι).

Οι στόχοι της Λατινικής Εκκλησίας ήταν:

- Η αποδυνάμωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας
- Η κατάργηση του Αυτοκεφάλου της Εκκλησίας της Κύπρου
- Η υποδούλωσή της στη Λατινική Εκκλησία

Στις Συνόδους της **Λεμεσού 1221** και της **Αμμοχώστου 1222**, που συγκλήθηκαν μετά από εντολή του **Πάπα Ονώριου του Γ΄**, ο οποίος επιδίωκε την αποδυνάμωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Κύπρο, λήφθηκαν εναντίον της Ορθόδοξης Εκκλησίας οι πιο κάτω αποφάσεις - μέτρα:

- Κατάργηση του Αυτοκεφάλου της Ορθόδοξης Κυπριακής Εκκλησίας.
- Αφαίρεση της δεκάτης από τον ορθόδοξο κλήρο και παραχώρησή της στη Λατινική Εκκλησία.
- Για κάθε χειροτονία ορθόδοξου κληρικού απαιτούνταν η άδεια του Φεουδάρχη της περιοχής.
- Όλοι οι νεοεκλεγόμενοι ορθόδοξοι Επίσκοποι έπρεπε να δίνουν όρκο πίστης και υποταγής στους Λατίνους Επισκόπους της περιφέρειάς τους.
- Επιβολή περιορισμών στις κινήσεις των ορθόδοξων κληρικών, οι οποίοι για κάθε μετακίνησή τους, έπρεπε να ζητούν την άδεια του οικείου Φεουδάρχη.
- Περιορισμός του αριθμού των ορθόδοξων Επισκόπων από δεκατέσσερις (14) σε τέσσερις (4).
- Μετακίνηση της έδρας των τεσσάρων ορθόδοξων Επισκόπων από τις πόλεις στα χωριά.

Όσοι από τους ορθόδοξους κληρικούς δεν υποτάχθηκαν στους Λατίνους, υπέστησαν διωγμούς και εξορίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της σκληρότητας με την οποία αντιμετωπίστηκαν οι ορθόδοξοι κληρικοί, αποτελεί **το μαρτύριο των 13 μοναχών της Καντάρας**, οι οποίοι αφού φυλακίστηκαν και υποβλήθηκαν σε βασανιστήρια για τρία χρόνια, στο τέλος, με την έγκριση του Πάπα, καταδικάστηκαν ως αιρετικοί και κήηκαν ζωντανοί.

Οι αυθαίρετες επεμβάσεις του Λατίνου Αρχιεπισκόπου στις υποθέσεις της ορθόδοξης Εκκλησίας, η γενικότερη απαράδεκτη συμπεριφορά των Λατίνων και η επιθυμία για κατοχύρωση των δικαιών της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ώθησε μίαν κυπριακή εκκλησιαστική αντιπροσωπεία να καταφύγει στον Πάπα Αλέξανδρο Δ΄. Ο τελευταίος, εξέδωσε τη **«Βούλλα»** ή **«Διάταξιν Κυπρίαν»** (1260) με την οποία τελικά ενίσχυε και επικύρωνε την υποτέλεια της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη Λατινική.

Βούλλα» ή «Διάταξις Κυπρία» (1260)

Εκδόθηκε από τον **Πάπα Αλέξανδρο Δ΄** και αποτέλεσε τον καταστατικό χάρτη της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Κύπρου στα χρόνια της Φραγκοκρατίας. Ουσιαστικά προνοούσε:

- την κατάργηση του αξιώματος του ορθόδοξου Αρχιεπισκόπου και τη διατήρηση τεσσάρων μόνο Επισκόπων, οι οποίοι θα υπάγονταν στο Λατίνο Αρχιεπίσκοπο.
- την υποταγή των ορθόδοξων Επισκόπων (έδιναν όρκο πίστης και υποταγής) στους Λατίνους Επισκόπους. Οι ορθόδοξοι μάλιστα Επίσκοποι θα έπρεπε να εγκατασταθούν στα χωριά, σύμφωνα με τις προειλημμένες αποφάσεις των Συνόδων της Λεμεσού (1221) και της Αμμοχώστου (1222).
- την άσκηση των επισκοπικών καθηκόντων των ορθόδοξων Επισκόπων χωρίς οποιαδήποτε παρέμβαση από τους Λατίνους (αυτό ήταν το μόνο θετικό που κέρδισε η Ορθόδοξη Εκκλησία από τη «Βούλλα»).

Αυτές οι αποφάσεις του Πάπα τελικά δημιούργησαν μεγαλύτερη ένταση και μίσος μεταξύ των Ορθοδόξων και των Λατίνων.

Η Εκκλησία της Κύπρου, θεματοφύλακας της Ορθόδοξης πίστης

Ο ορθόδοξος κλήρος της Κύπρου αναγκάστηκε, για να διατηρήσει την Ορθοδοξία στο νησί, να παρουσιάζει μian εικονική συμμόρφωση προς όσα οι Λατίνοι αξίωναν. Η εικόνα αυτή παρεξηγήθηκε και επικρίθηκε και από αυτό ακόμα το Οικουμενικό Πατριαρχείο, το οποίο απέρριψε αίτημα της Εκκλησίας της Κύπρου για μυστική επανασύνδεση. Η αυστηρή στάση του Οικουμενικού Πατριαρχείου οφείλεται στο ότι το Πατριαρχείο δεν είχε αντιληφθεί ότι η εικονική συμμόρφωση της Κυπριακής Εκκλησίας στους Λατίνους, εξυπηρετούσε απλώς την ανάγκη φυσικής και εθνικής επιβίωσης των Ελλήνων της Κύπρου.

Οι αντιθέσεις μεταξύ Ορθοδόξων της Κύπρου και Λατίνων περιορίστηκαν μετά τη Σύνοδο της Φερράρας – Φλωρεντίας (1439) και την ένωση των δύο εκκλησιών. Χαρακτηριστικό του νέου κλίματος ήταν το φαινόμενο Λατίνοι να παρακολουθούν την Ορθόδοξη Λειτουργία ή να μετέχουν στην Ορθόδοξη λατρεία.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Η ελληνική παιδεία κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας παραμελήθηκε λόγω των πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών αλλά και λόγω της καταπίεσης της Ορθόδοξης Εκκλησίας από τη Λατινική. Παρόλα αυτά όμως η πνευματική παραγωγή κρίνεται πολύ αξιόλογη, την ίδια μάλιστα στιγμή που στην Ελλάδα η πνευματική παραγωγή είναι γενικά περιορισμένη.

Σημαντικότερα έργα της περιόδου θεωρούνται οι δύο χρονογραφίες του Λεόντιου Μαχαιρά και του Γεώργιου Βουστρώνιου από τις οποίες αντλούμε πολλές πληροφορίες για την Φραγκοκρατία στην Κύπρο:

1. Λεόντιος Μαχαιράς

Έγραψε την «Κρόνακα», ένα χρονικό που καλύπτει την περίοδο από τη βασιλεία του Μ. Κωνσταντίου και την επίσκεψη της Αγίας Ελένης στην Κύπρο ως το θάνατο του βασιλιά Ιωάννη Β΄ (1458), σύζυγος της Ελένης της Παλαιολογίνας. Ο πλήρης τίτλος του χρονικού είναι «*Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου, η ποία λέγεται Κρόνοκα τουτέστιν Χρονικόν*».

Το γεγονός ότι ήταν γνώστης της γαλλικής γλώσσας του έδωσε τη δυνατότητα να συνδεθεί στενά με το φραγκικό καθεστώς και να έχει πρόσβαση στα αρχεία του κράτους. Παρά τις πολύ στενές σχέσεις με τους Φράγκους ουδέποτε απαρνήθηκε την εθνικότητά του και την Ορθόδοξη πίστη του.

2. Γεώργιος Βουστρώνιος

Γάλλος στην καταγωγή που εξελληνίστηκε. Ήταν καθολικός, Φεουδάρχης και στενός συνεργάτης του Ιάκωβου Β΄ (σύζυγος της Αικατερίνης Κορνάρο). Ο πλήρης τίτλος του χρονικού του είναι «*Διήγησις κρόνικας Κύπρου αρχεύγοντα από την εχρονίαν αυνς΄ (1456) Χριστού και τελειώνοντας την εχρονίαν αυπα΄ (1481) Χριστού που επήγεν εις την Ιταλίαν η ρήγαινα η Κατερίνα Κορνάρα*». Στο χρονικό αυτό εκτός από ιστορικές πληροφορίες δίνονται και εκτενείς περιγραφές για σκάνδαλα, μηχανορραφίες και εγκλήματα της Αυλής.

Η σημασία των δύο χρονικών είναι πολύ μεγάλη γιατί:

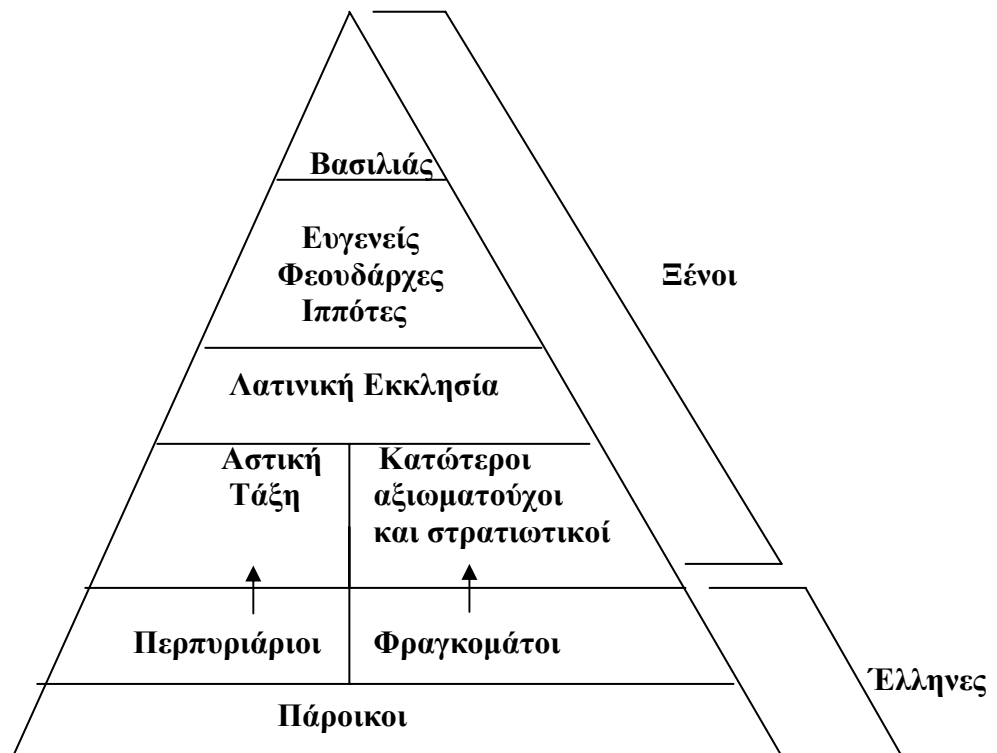
1. Παρέχουν σημαντικές και ενδιαφέρουσες πληροφορίες για την πολιτική ζωή επί Φραγκοκρατίας στην Κύπρο.
2. Έχουν ιστορική αξία.
3. Έχουν γλωσσική αξία, καθώς αποτελούν «τα αρχαιότερα μνημεία της δημοτικής πεζογραφίας ολόκληρης της νεοελληνικής γραμματολογίας» (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, (1980) τ. Θ΄, σελ. 315).

Ασπίδες

Υπήρχαν οι Ασπίδες της Υψηλής και της Χαμηλής Αυλής. Οι Ασπίδες της Υψηλής Αυλής ήταν νόμοι διατυπωμένοι στη γαλλική γλώσσα που αρχικά έγιναν για το βασίλειο της Ιερουσαλήμ αλλά αργότερα χρησιμοποιήθηκαν και για το βασίλειο της Κύπρου. Δεν μεταφράστηκαν στα ελληνικά γιατί δεν αφορούσαν τον κυπριακό λαό. Οι Ασπίδες αυτές όριζαν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μελών της άρχουσας τάξης.

Οι Ασπίδες της Χαμηλής Αυλής γράφτηκαν κι αυτές στην Ιερουσαλήμ αλλά στην Κύπρο χρησιμοποιήθηκαν τροποποιημένες, αφού λήφθηκαν υπόψη τοπικά έθιμα και νόμοι που ίσχυαν κατά τη βυζαντινή περίοδο. Οι Ασπίδες αυτές αποτελούσαν κανόνες που ρύθμιζαν τις σχέσεις μεταξύ των αστών (αρκετοί Έλληνες είχαν μεταπηδήσει στην τάξη των αστών ενώ οι ξένοι αστοί είχαν εξελληνιστεί) και μεταφράστηκαν στην ελληνική διάλεκτο της Κύπρου (καθομιλουμένη), πράγμα που φανερώνει τη σημαντική θέση που κατείχαν οι Έλληνες αστοί στην κοινωνία του νησιού. Οι Ασπίδες της Χαμηλής Αυλής αποτελούν σημαντικό μεσαιωνικό μνημείο της κυπριακής διαλέκτου. Εκτός από τη γλωσσική τους αξία οι Ασπίδες έχουν και λαογραφική και ιστορική σημασία.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΡΩΜΑΤΩΣΗ

Βασιλιάς

Ο ανώτατος άρχοντας του βασιλείου της Κύπρου.

Ευγενείς, Φεουδάρχεις, Ιπότες

Ήταν η άρχουσα Τάξη που περιλάμβανε τους ευγενείς που είχαν στην κατοχή τους φέουδα, και τους ευγενείς ιπότες που δεν κατείχαν Φέουδα αλλά ήταν μισθοφόροι στην υπηρεσία του βασιλιά.

Λατινική Εκκλησία

Περιλαμβάνει τον Λατινικό κλήρο και τα καθολικά μοναχικά τάγματα, τα οποία κατείχαν μεγάλες εκτάσεις γης.

Αστική Τάξη

Αποτελείτο, κυρίως, από εμπόρους και βιοτέχνες. Στη μεγάλη τους πλειοψηφία ήταν ξένοι πολίτες συμπεριλαμβανομένων και Αρμενίων που ήρθαν και εγκαταστάθηκαν μαζικά στο νησί γύρω στο 1100 μ.Χ.

Φραγκομάτοι

Πάροικοι που είχαν απελευθερωθεί ή περπυριάριοι που απαλλάχτηκαν από το φόρο υποτέλειας τους. Είχαν δικαίωμα ιδιοκτησίας, αλλά σε περίπτωση που η γη τους περιλαμβανόταν σε κάποιο φέουδο, τότε πλήρωναν στο φεουδάρχη το 1/5 ή το 1/10 του συνολικού εισοδήματός τους.

Περπυριάριοι

Ήταν Έλληνες και δουλοπάροικοι, που εξαγόραζαν την ελευθερία τους με 15 υπέρπυρα, ως ετήσιο φόρο.

Πάροικοι (δουλοπάροικοι)

Ήταν Έλληνες, οι οποίοι ήταν ιδιοκτησία του Φεουδάρχη τους και δεν είχαν δικαίωμα μετακίνησης σε άλλο φέουδο. Ο Φεουδάρχεις είχε απόλυτη εξουσία πάνω τους, αφού μπορούσε ακόμα και να τους πουλήσει. Αναγκαστικά δούλευαν τρεις ημέρες της εβδομάδες στα κτήματα του Φεουδάρχη, ο οποίος απορροφούσε το 1/3 της παραγωγής τους. Η ιδιότητα του παροίκου μεταβιβαζόταν και στους απογόνους τους.

Η ΤΕΧΝΗ

Τα μνημεία που διασώζονται από την περίοδο της Φραγκοκρατίας στην Κύπρο είναι γοτθικά αλλά και βυζαντινά.

1. Αρχιτεκτονική (κυριαρχεί η γοτθική αρχιτεκτονική)

α. Εκκλησιαστική Αρχιτεκτονική

Παραδείγματα Γοτθικής Εκκλησιαστικής Αρχιτεκτονικής είναι ο ναός της Αγίας Σοφίας στη Λευκωσία, ο καθεδρικός ναός του Αγίου Νικολάου στην Αμμόχωστο, το Αββαείο του Πέλλαπαϊς (Μοναστήρι των Καθολικών).

β. Οχυρωματική Αρχιτεκτονική

Παραδείγματα οχυρωματικής αρχιτεκτονικής είναι τα βυζαντινά κάστρα του Πενταδακτύλου (Αγ. Παριών, Βουφαβέντο, Καντάρα), τα κάστρα των παραλιακών πόλεων της Λεμεσού (Κολόσσι), της Πάφου, της Κερύνειας και της Λάρνακας, τα τείχη της Λευκωσίας και της Αμμοχώστου.

γ. Βυζαντινή Εκκλησιαστική Αρχιτεκτονική

Δημιουργήθηκε στην Κύπρο ένας πρωτότυπος αρχιτεκτονικός τύπος ναού, ο ξυλόστεγος ναός, ο οποίος είναι μονόκλιτος με αμφικλινή (σαμαρωτή) ξύλινη στέγη, σκεπασμένη από κεραμίδια.

Παραδείγματα ξυλόστεγων ναών είναι η Παναγία του Μουτουλά, ο Άγιος Μάμας στο Λουβάρá, ο Αρχάγγελος Μιχαήλ στον Πεδουλά.

Τον 14^ο αι. παρουσιάστηκε ο φραγκοβυζαντινός τύπος ναού, που συνδυάζει βυζαντινά και γοτθικά στοιχεία (τρούλο και οξυκόρυφα τόξα). Παράδειγμα αυτού του τύπου ναού είναι ο ναός του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων στην Αμμόχωστο.

2. Ζωγραφική

Στην Κύπρο καταγράφονται εξαιρετικά δείγματα βυζαντινής αιογραφίας κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας, δείγματα της ευσέβειας των Κυπρίων. Η εξέλιξη της βυζαντινής τέχνης παρουσιάζεται μέσα από μια σειρά μοναδικών τοιχογραφιών που συναντούμε στο ναό του Αγίου Ηρακλειδίου στη μονή του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή στον Καλοπαναγιώτη, στην Παναγία της Ασίνου, στον Άγιο Νικόλαο της Στέγης στην Κακοπετριά κ.ά.

Για την παραγωγή των συνοπτικών σημειώσεων της περιόδου της Φραγκοκρατίας αξιοποιήθηκε το διδακτικό εγχειρίδιο Ιστορία της Κύπρου, Μεσαιωνική – Νεότερη (1192 - 1974), Υπηρεσία Αναπτύξεως Προγραμμάτων, Λευκωσία 1999.